

TÜRKİYE'DE GRAVÜR SANATININ TARİHSEL GELİŞİMİ, UYGULANAN TEKNİKLER, SERAMİK VE ÇİNİ BÜNYE ÜZERİNE UYGULANAN GRAVÜR TEKNİĞİ*

HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE ART OF ENGRAVING IN TURKEY, APPLIED TECHNIQUES, ENGRAVING TECHNIQUE APPLIED ON CERAMIC AND TILE BODY

Funda ERKÖYLÜ**, Nurettin GÜLAÇTI***

Öz

Anadolu, tarihi ve kültürel birikimiyle insanlığın ortak kültürel mirasına ev sahipliği yapmış ve çeşitli uygarlıklara ait kültürel mirasın günümüze kadar gelmesine vesile olmuştur. Bu mirasa sahip çıkmak ve kültürel birikimi hem Türkiye'deki gelecek nesillere aktarmak, hatırlatmak hem de dünyanın diğer ülkelerine tanıtmak önem arz etmektedir. Türkiye'de yapılan gravürleri yeni uygulamalar ve tekniklerle geliştirmek kültürel mirasın devamlılığı ile korunmasını sağlamak ve disiplinler arası sanatsal çalışmalarla daha yaygın bir işlev alanı bulmak bu çalışmanın amaçları içerisinde yer almaktadır.

Türk- İslam sanatlarında uygulanan dekorlama yöntemleri, çeşitlilik bakımından zengin alternatifler sunmaktadır. Anadolu da uygulanan dekor yöntemlerinden birisi de gravür tekniğidir. Türkiye'de yapılmış olan gravür sanatına bakıldığında İstanbul resimlerinin kağıt, deri ve kumaş gibi farklı yüzeyler üzerine aktarıldığı görülecektir. Yapılmış olan Gravür baskı tekniği günümüzde çini ve seramik bünye üzerine genellikle sır altı tekniği ile yapılsa da sanatçının tercihine göre sır üstü tekniği olarak da uygulanmaktadır.

Çinicilik sektöründe gravür uygulamalarının form olarak genellikle düz karo, vazo ve tabak gibi bisküvi yüzeylerine uygulandığı görülmektedir. Sıraltı tekniğinde yapılan gravür pano uygulamalarının Türkiye'de birçok ilde metro, hava alanı, turistik oteller, kamusal alanlarda duvar panosu olarak yer aldığı da görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türkiye'de Gravür, Gravür Teknikleri, Çini-Seramik Gravür

Abstract

Anatolia has hosted the common cultural heritage of humanity with its historical and cultural accumulation and has been instrumental in bringing the cultural heritage of various civilizations to the present day. It is important to preserve this heritage and to transfer and remind this cultural heritage to future generations in Turkey and to introduce it to other countries around world. The aims of this study are to improve the engravings made in Turkey with new applications and techniques, to ensure the continuity and preservation of cultural heritage and to find a more widespread function with interdisciplinary artistic works.

The decoration methods applied in Turkish-Islamic arts offer rich alternatives in terms of diversity. One of the decor methods applied in Anatolia is the engraving technique. When we look at the art of engraving in Turkey, it will be seen that Istanbul paintings were mostly transferred on different surfaces such as paper, leather and fabric. Today, the gravure printing technique is usually applied on tiles and ceramics with the underglaze technique, but it is also applied as an overglaze technique according to the artist's preference.

It is seen that engraving applications in the tile industry are generally applied on biscuit surfaces such as flat tiles, vases and plates. It has also been observed that engraved panels made in underglaze technique are used as wall panels in many cities in Turkey such as subways, airports, touristic hotels and public spaces.

Keywords: Engraving in Turkey, Engraving Techniques, Tile-Ceramic Engravi

Geliş Tarihi / Received
30.05..2023

Kabul Tarihi / Accepted
01.09.2023

Yayın Tarihi / Publication Date
15.09.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding author
E-mail: fundarkeroylu@gmail.com

Cite this article: Erköylü, F., Gülaçtı, N., (2023) Türkiye Gravür Sanatının Tarihsel Gelişimi, Uygulanan Teknikler, Seramik ve Çini Bünye Üzerine Uygulanan Gravür Tekniği, D-Sanat, Cilt:1, Sayı:6

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

* Funda Erköylü yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Seramik Teknoloji Uzmanı.fundaerkoylu@gmail.com, ORCID: 0009-0009-2323-2617

*** Profesör, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik ve Cam Bölümü, nureddin.gulacti@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0587-3359

Giriş

Sanatçısı tarafından tasarlanan tasarımların topluma ait subjektif değerlerin sanat eserleri aracılığı ile geçmişten gelen kültürel mirasların gelecek nesillere aktarılması ve toplumla tarih arasında kültürel bağ sağlayacak olması önemlidir. Sanatçı; güzeli bulma ve onu ortaya çıkarıp sergilemek ve çağın endüstriyel gelişimi içerisinde yer alıp teknolojik gelişmeler ile sanat uygulamasında köklü bir değişim sürecinde yer almak zorundadır. Yüzyıllar boyunca teknolojinin de sürekli gelişmesiyle birlikte sanat eserlerinin, farklı tekniklerde üretilmesine de devam edilmiştir.

Yapılan sanatsal çalışmalar incelendiğinde, toplumla sanat eseri arasında bir bağ kurmak, topluma ait bazı değerlerin sanatsal çalışmalar aracılığı ile gelecek nesillere aktarmak ve yeni nesiller arasında kültürel iletişim sağladığı görülmektedir. Sanatçı güzele karşı duyulan ilgi ve güzeli bulmak gibi bir görev üstlenmiştir. Böylece sanat eseri hayatın hem estetik bir parçası, hem de yaşanmışlıkların bir belgesi olmuştur. Çünkü sanatçı eserlerinde geçmiş zamanın yaşantılarını gelecek nesillere aktarmaktadır. Sanatçının bir başka amacı da, içinde bulunduğu topluluğa ışık tutarak, onların var olan gerçekle yüz yüze gelmelerine katkı sağlamaktır.

Tarihsel süreç incelendiğinde insanların “sanatı” bir anlatım aracı olarak kullandıkları, sanatçıların sanat eserlerinde toplumun gelenekleri, tarihi, inanışları, felsefesi, kültür seviyesi, dilleri, dinleri, yaşam biçimlerini kullandıkları araç ve gereçler yardımı ile yapmış oldukları eserlerde yaşamış oldukları dönemi yansıttıkları kendilerine özgü bir dil oluşturdukları görülmektedir.

1. Türkiye’de Gravür Sanatının Tarihsel Gelişimi

Anadolu’da Hitit ve Sümer dönemlerine ait silindir mühürleri baskı sanatının ilk örnekleri olarak gösterilebilir. Türkiye de ise bu sanatın temel işlemleri olan deseni; kesme, oyma, kazıma yöntemleri ile ağaç ve taş şekillendirme; metal oyma ve süsleme teknikleri binlerce yıldan beri kullanılmaktadır. Bu tekniklerle serbest veya konulu resimler yapılmamıştır, kumaş süslemelerinde, yazma ve örtü baskılarında ahşap kalıpların yüzeye bastırılmasıyla bir tür basma işlemi uygulanmıştır. Baskı kelimesi Türk baskı sanatları tarihinde resim anlayışından ziyade geleneksel bir üretim anlayışında “Yazmacılık” olarak adlandırılan halk sanatı Anadolu’da Elazığ, Tokat, Bursa Kastamonu’da gelişmiş, 17., 18. ve 19. Yüzyıllarda da İstanbul’da uygulandığı görülmektedir (Erköylü, 2018: 13). Türkiye’de ağaç kalıplarla kumaş baskılar üzerine yapılan bu geleneksel yöntem, baskı sanatının ilk örnekleri sayılmaktadır.

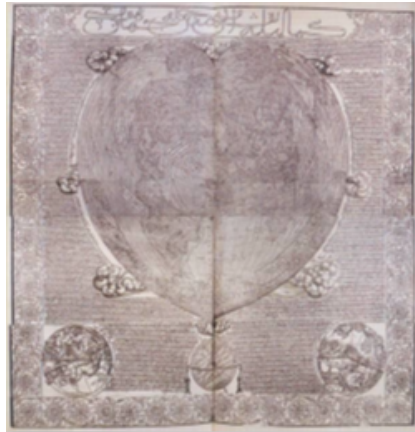
Görsel 1. Erköylü, *Tokat Yöresine Ait Yazma Örneği ve Ağaç Kalıbı*, 2018: 13.

İpek yolu üzerindeki Anadolu, Doğu ve Batıda çıkan tüm sanatların birleşerek aktarılmasında bir köprü, aynı zaman da birçok uygarlığı da bünyesinde barındırmasıyla uygarlığın beşiği konumundadır (Akalın, 2000: 83). Osmanlı Döneminde ilk önce Fatih Sultan Mehmet ressam Gentile Bellini'yi İstanbul'a davet ederek ilk oto portresini yaptırmıştır (Küçüköner, 2012: 52).

Görsel 2. Erköylü, *Gentile Bellini - Fatih Sultan Mehmed (Topkapı Sarayı - İstanbul)*, 2018: 17

1559 yılında Tunuslu bir haritacı olan Hacı Ahmet'in Arap harfleri ile basılan haritayı kalp şeklinde yorumladığı baskıda dünya haritasının etrafında Türkçe yazılara yer vermiştir. Bu dünya haritası 11x115 cm boyutunda ki altı adet elma ağacından oluşan kalıplar üzerine çizilmiş ve 1794 yılında da 24 adet basılmıştır (Kılıç, 2012: 54).

Görsel 3. Erköylü, *Hacı Ahmed, Dünya Haritası, 1559*, 2018:17.

16. yy'da Osmanlının Avrupa ülkeleri ile siyasi ve ticari ilişkilerde olduğu dönemde batıdan gelen bazı sanatçılar Osmanlı bilim ve kültürünün gelişiminde katkıları olmuştur. "bu sanatçılardan biri, Danimarkalı Melchior Lorck'di. 1570'te İstanbul'a gelmiş ve aralarında Birinci İbrahim'in

portresinin de yer aldığı Osmanlı yaşamını konu alan bir takım Ağaç baskılar ve gravürler yapmıştır” (Esmer, 2011: 12).

Görsel 4. Erköylü, *Melchior Lorck, Süleymaniye Külliyesi'nin Tahta Baskısı*, 2018:18.

1648'de IV. Murat Döneminde Katip Çelebi tarafından (1609 - 1657) iki kez Cihannuma adlı kitabını hazırlamaya başladı ve bu kitap da Osmanlı topraklarına ait haritaların gravürleri yer almaktadır (Küçüköner, 2012: 53).

Görsel 5. Erköylü, *"Cihannüma'dan Bir Harita"*, Gravür, 2018: 18.

"İbrahim Müteferrika'nın 1733 yılında bastığı, Katip Çelebi'nin 'Cihannuma' adlı kitabındaki haritalar çukur baskı tekniği ile bakır kalıptan basılmıştır" (Özsezgin, 1989: 80).

Görsel 6. Sevinç *Katip Çelebi'nin 'Cihannuma' İsimli Kitabında Bakır Kalıptan Basılma Bir Harita*, 2012: 62.

1730'da ilk Türkçe kitap olan Tarih-i Hindi Garbi'nin, İbrahim Müteferrika tarafından Arap harfleriyle bastığı görülmüştür. Bu kitapta yüksek baskı tekniği ile basılmış 13 resim ve çukur Said Çelebi ve İbrahim Müteferrika (1674-1745) tarafından 1727'de ilk Türk matbaasının kurulmasıyla baskı tekniği ile basılmış dünya haritası bulunmaktadır (Kılıç, 2012: 55-56). Oyulmuş bakır levhadan çukur baskı tekniği ile basılmış bir dünya haritası ve şimşire oyulmuş kalıplardan yüksek baskı tekniğiyle basılmış 13 resim bulunmaktadır. Bu kitap baskı resim tarihinde çoğaltma yöntemiyle basılmış ilk resimli kitap olma özelliğine sahiptir.

Görsel 7. 1730'da İbrahim Müteferrika Matbaasında Basılan, 'Tarihi Hindi Garbi' Kitabından Ağaçbaskı., <https://blogs.princeton.edu/cotsen/tag/tarih-i-hindi-i-garbi/> (07.02.2018)

15. ve 16. yüzyıllarda Osmanlı döneminde Anadolu'ya gelen Avrupalı seyyahlar ve sanatçılar tarafından ilk gravür baskılar yapılmıştır. İstanbul'a gelen sanatçıların resim ve eskiz çalışmaları yaparak İstanbul'la ilgili gravür yaptıkları bilinmektedir. Bu sanatçılar, harita niteliği olan gravürlerin yanı sıra, Osmanlı ülkesini ve sosyal yaşamını tanıtan, sokaklar, camiler, şehir insanı, manzarası gördüklerini belgeleme ve tanıtım amacı ile eskizlerini ülkelerine götürerek teknik olarak başarılı gravürlere dönüştürmüşlerdir. Cornelis Van Bruyn(17.yy), William Henry Bartlett (1809-54), Tomas Allom (1804-54), Flandin (1809-76), Melling (1763-1831), bu dönemde sayılması gereken başlıca isimlerdir (İşler, 2001:8).

Görsel 8. William Henry BARTLETT, *Gravür Baskı Tekniği*, 19.yy., *Tarabya Yakınında İstinye ve İstinye Çeşmesi*, Gravürlerle Türkiye, Cilt I, s. 176

Görsel 9. Thomas ALLOM, *İstanbul'da Balıklı Rum Kilisesi*,
<https://www.pinterest.es/pin/559361216195159705/> (30.01.2018).

Görsel 10. Antoine –Ignace MELLİNG, *İstanbul'a Giriş*,
<https://www.google.com.tr/search?q=antoine+ignace+melling+istanbula+giriş>, (30.01.2018).

Görsel 11. C. De BRUYN, *Bogaz'da Türk Kaleleri*, 'Voyage au Levant' Paris 1700. Bakır baskı,
<http://www.galerialfa.com/v2/gravur-galeri.asp?artist=4> (30.01.2018)

1 Ocak 1882 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi (güzel sanatlar akademisi)'nin kuruluşuna kadar batıdan gelmiş birçok gravür ustasının Devlet Basım evinde çalışmasına rağmen çalışmalarını zanaat olarak kalmış ve sanat eseri niteliğindeki gravürler ise, güzel sanatlar akademisinin kurulmasıyla başlamıştır (Akan, 2000: 106). Sanayi-i Nefise Mektebi'nin tarihi, Gravür atölyesinin de tarihidir.

3 Mart 1883 yılında eğitime başlayan Sanay-i Nefise Mektebinde ilk önce heykel, resim ve mimarlık bölümleri açılmış, daha sonra da 1887’de Hak Kaklık (gravür) bölümü eklenmiştir. (Hak Kaklık; metal, ağaç, taş üzerine elle yazı veya şekil oyma sanatıdır).

1927 yılında Sanayi Nefise Mektebi’nin isminin Güzel Sanatlar Akademisi olarak değişmesi ile birlikte 1936 da gravür alanında yeni yapılanma hareketlerinin başlamasıyla akademiye gravür alanında Avrupa’dan sanatçı öğretmenler getirilmiştir. Bunlardan birisi de Fransız sanatçı ve eğitici olan Leopold Levy Resim Bölümü Başkanlığına getirilmiştir ve 1937 de gravür atölyesini kurmuştur. Levy gravür yapan ve bilgilerini öğrencilerine aktaran bir sanatçıdır. 1939’da Levy, özgün baskı atölyesine Floransa’da öğrenim görmüş, Sabri Berkel’i asistanı olarak atamıştır. Levy’nin asistanı olarak Sabri Berkel’i seçmesinin nedeni, Berkel’in gravürü ciddi bir çalışma alanı olarak görmesi ve çizimlerdeki ustalığıdır. Kurulan bu atölyede; çeşitli gravür çalışmaları (metal gravür, linolyum ve taş baskı) başlamış ve atölyelerini okul dışından birçok sanatçıya da açılmıştır. Atölyede ilk gravür eserlerini Sabri Berkel ve Turgut Zaim vermişlerdir (Akan, 2000: 108).

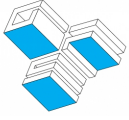

Görsel 12. Akan, Turgut ZAIM ‘Çorap Ören Çocuklu Kadın’ Linolyum 25x22 cm, 2000: 110.

Görsel 13. Sabri Berkel 49x63- 1934,

<http://www.lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=966&lang=TR&bhcp=1> (05.03.2018)

1960 sonrasında bu atölyeden mezun olup gravür sanatında ismini duyurmuş sanatçıları şöyle sıralayabiliriz; Gündüz Gölönü, Ercan Gülen, Adnan Çoker, Devrim Erbil, Özer Kabaş, Güngör İblikçi, Ali Teoman Germaner, Süleyman Saim Tekcan, Asım İşler, Fevzi Tüfekçi, Aydın Ayan, Gülseren Südor, Teoman Südor (Akalan, 2000: 117).

1932–1933 öğretim yılında Gazi Eğitim Enstitüsünün, Resim-is bölümü ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştirmek üzere açılmıştır. Bu enstitünün ilk hocaları Malik Aksel ve Refik Epikman’dır. Refik Epikman Sanayi Nefise Mektebinde okumuş, Resim iş bölümünün kurulmasına büyük emek vermiştir. Bölümün kuruluşundan 1960 yılına kadar, bölümde gravür çalışması yapılamamış.

1957’de İstanbul’da Güzel Sanatlar alanında üçüncü bir yükseköğretim kurumu olan, Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu açılmıştır. Bu okul Türkiye endüstrisi ve el sanatlarının renk, desen ve şekil sorunlarını çözecek, yeni çalışmalar yapacak sanatçılar yetiştirilmek üzere açılmıştır.

1970 ve sonrasında İstanbul Atatürk, Samsun Eğitim Enstitüsü Resim-İş ve İzmir Buca Eğitim Enstitüsü Resim bölümlerinde gravür atölyeleri kurulmuş ve 1982 sonrasında da yeni açılan üniversitelerin güzel sanatlar ve eğitim fakültelerinde de kurulmaya devam etmiştir.

1940’lardangünümüze kadar bütün sanatçılarımız özgün baskı resmin bütün tekniklerinde eser vermeye başlamışlardır.

2. Gravür Sanatında Uygulanan Teknikler

2.1. Klasik Gravür Teknikleri

2.1.1. Yüksek Baskı Teknikleri

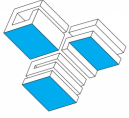
Yüksek Baskı, düz yüzeyli malzemelerin (ahşap, plastik, linol, vb) üzerine desenin çizilmesinden sonra çizilen desende beyaz kalmasının istendiği alanların oyma aletleri ile oyularak kalıptan çıkartılması ve geride kalan yüksek alanlara merdane ya da tampon ile boya verilerek basılmasını istenilen yüzeylere baskı yolu ile aktarılması ile elde etme yöntemine denir.

Bu kapsamda başvuru teknikler;

- ✓ Ahşap Baskı Tekniği (Woodcut)
- ✓ Uç Tahta Gravür Tekniği
- ✓ Damga Baskı
- ✓ Linol Baskı (Linocut)
- ✓ Bürinle Bakır Oyma Baskı (Engraving)
- ✓ Kalburlama Gravür Tekniği

2.1.2. Çukur Baskı (Intaglio) Teknikleri

Çukur kazı “İntaglio” kelimesi, İtalyanca kesmek, oymak anlamına gelen, madeni levha üzerinde gerek asitle yedirerek (etching) gerekse bir aletle yapılan oyuntuların tümüne verilen addır. İntaglio; Hazırlanmış olan resmin orijinalini ortaya koymak ve aynı zamanda çoğaltmada en uygun yöntem olan metal gravür baskı için kullanılan plaka yüzeyindeki çukur kısımların boya ile doldurulması işlemine verilen addır (Gölönü, 1979: 72).

Çukur baskı sanatı, kuyumcuların bakır plakaları kazıyarak oluşturdukları çalışmalardan ilham alarak geliştirilmiş bir yöntemdir ve 15. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu gravür yönteminde önce metal plakalar kesilip parlatıldıktan sonra levha yüzeyindeki resim çeşitli kazıma uçları yardımı ile kazıyarak çizgiler oluşturulduktan sonra, asit içine atılıp asitin plakanın çizilen açık alanlarından madeni eritmesiyle çukurlar elde edilir. Gravür boyası hazırlanarak plaka üzerine sürülür ve çukur alanların boya ile dolması sağlanır ardından boya çukur ve çizgilerde kalacak biçimde levhanın yüksekte kalan kısımları dikkatlice temizlenir. Önceden suya konulmuş olan gravür kâğıdı sudan çıkartılır ve ıslaklığı gazete yardımı ile alınır. Plaka pres makinesinin tablasına yerleştirilir ve gravür kâğıdı da plakanın üzerine yerleştirilir Presin ayarı yapılarak presten geçirilir, sonra gravür kâğıdı dikkatlice plakanın üzerinden kaldırılır. Yumuşamış olan kâğıt levhanın çukur kısımlarına girerek oradaki mürekkebi alır. Böylelikle resim kâğıda aktarılmış olur. Kuruması için uygun kurutma raflarına konular ve sanatçı arzusuna göre çoğaltma işlemi yapar.

Bu kapsamda başvurulan teknikler;

- ✓ Kuru Kazı – Dry Point (İğne Kazı Tekniği)
- ✓ Asitli Oyma - Asite İndirme (Etching) Tekniği
- ✓ Yumuşak Vernik (Vernis Mou-Weichgrund)
- ✓ Niello Yöntemi
- ✓ Mezotinta - Manière-noire, (Siyah Usul, Kuru Leke Kazı Tekniği)
- ✓ Aquatinta (Tozlama leke tekniği)
- ✓ Şekerli Çini (Lift Ground)

3. Seramik ve Çini Bünye Üzerine Uygulanan Gravür Tekniği

Seramik, genel anlatım dili ile şu şekilde tanımlanabilir: Organik olmayan malzemelerin(inorganik) oluşturduğu bileşimlerin, çeşitli yöntemler kullanarak şekil verildikten sonra, sırlanıp veya sırlanmadan, sertleşip dayanıklılık kazanması sağlanana kadar pişirilmesi bilim ve teknolojisidir (Arcasoy, No: 457: 1).

Aynı zamanda seramik “Ateşle bütünleşip belli bir derecede olgunlaşan ve pişirilmesiyle birlikte kullanılabilen bir malzemedir” (Gülaçtı, 2011: 5). Seramiğin tarihçesine bakıldığında kısaca seramik, insanların ateşi bulmaları ile başlamaktadır.

Çininin tanımı incelendiğinde, farklı sözcüklerle anlatılmasına rağmen içeriklerinin aynı olduğu görülmektedir. Bir tanıma göre çini “duvarları kaplayıp süslemek için kullanılan, bir yüzü sırlı ve genellikle çiçek resimleri ile dekorlanmış, pişmiş çamur plaka, fayanstır” Türk Dil Kurumu Sözlük I, 1988: 312) denmektedir. Diğer bir tanımda da sırlı, süslü ve pişmiş balçıktan yapıldığı bilinen “duvar kaplaması olarak kullanılan renkli ve genellikle geleneksel motiflerle bezeli, beyaz kilden yapıp pişirilen levhadır.” (Büyük Larousse Sözlük Ve Ansiklopedisi 1986: 2740) diye açıklanmaktadır.

Gravür resmin çiniye aktarımında izlenen yol, dekor yapılacak bisküvi bünyenin üzerinde toz ve benzeri oluşumların bulunmamasına dikkat edilmesiyle başlanmaktadır. Bisküvi bünye çalışmaya hazır hale getirildikten sonra uygulanacak olan gravür resim, parşömen kâğıdına geçirilir ve ince iğne yardımıyla çizgiler mm’lik aralıklar ile delinir. Delinen parşömen kâğıdı çalışmayı yapmak istediğimiz bisküvi bünye üzerine yerleştirilir ve üzerine meşe kömürü tozu dökülerek sünger yardımı ile deliklerden desenin bünyeye geçmesi sağlanır. Bisküvi bünye üzerine geçen desenin

ana hatları tahrirlenir (ince kontur). Tahrirleme işlemi bittikten sonra gravür resmin orijinaline uyararak uygun fırçalar yardımıyla boyanmaya başlanmaktadır. Boyama da öncelik sırası birçok resim tekniğinde de olduğu gibi arka plandan başlanarak yakına doğru gelerek boyama işlemi yapılmaktadır.

Klasik çini işlemeciliğinden farklarından birisi uygulama yapılan fırça çeşidinin fazla olmasıdır. Genellikle sulu boya fırçaları iyi sonuç verdiği için tercih edilmektedir. Bunun yanında yağlı boya fırçalarından da yararlanılmaktadır örn. Ağaç boyamalarında yelpaze fırça kullanılması. Çini boyalarındaki renklerin çeşitli olmaması dezavantajdır. Beyaz boya veya renk açıcı boyalar yoktur. Bu yüzden gravür resmi yaparken açık renk olan yerler çok ince tonlarla boyanarak alt yapının beyazından yararlanır. Bisküvi ürünlerin 900°C de fırınlanması bazen ince boyanan kısımların uçmasına neden olabilir. Siyah beyaz çalışmalar ise daha hassastır. Renk uçması dediğimiz durum daha fazla oluşur bunun yanında siyah boya karışımlarında bulunan krom yapılmış olan gravür resmin yeşillenmesine sebep olabilir, aynı zaman da bu yeşillenme deformasyonu seramik ve çini sırtına parlaklık vermesi için pekiştirici olarak ilave edilen kurşun, fırının atmosferi ve sır kalınlığı da deformasyonu yapabilmektedir.

Günümüzde gravür yapım teknikleri sürekli kendini yenilemektedir. Örneğin kabartma boyalarından yararlanılarak çalışmaya hacimsellik verilebileceği gibi değişik boya karışımlarıyla renk kartelası geliştirilebilir.

Günümüz seramik ve çini bünyeler üzerindeki kompozisyonlar arasında duvar panoları, tabak, vazo gibi bisküvi formlar üzerine sanatçılar tarafından gravür çalışmalar yapılmaktadır. İşin doğası gereği usta-çırak sistemine dayandığı için çok fazla sanatçı yetişememiştir. Yapım tekniklerinin klasik seramik ve çiniden farklı olması bu noktada dezavantajdır. Atölye bazında seri çalışmak pek mümkün değildir. Buna rağmen sevindirici olan başta büyük şehirler olmak üzere seramik çini gravür çalışmalarına kurumsal ilgi artmıştır. Günümüzde başta İstanbul olmak üzere büyük ebatlarda seramik çini gravür eserler kamu alanlarında görülmektedir.

Seramik ve Çini Bünye Üzerine Uygulanmış Gravür Örnekler ve Sanatçıları

Görsel 14. Arslan Sevin, William Henry Bartlett, Gravür Baskı Tekniği, 19.yy., Üçüncü Ahmet Çeşmesi, 2006: 175.

Görsel 15. Ali Rıza ERKÖYLÜ Tarafından Sıraltına Çini Bünye Üzerine El Dekorasyonu Olarak Yapılmıştır, 40x60 cm.

Görsel 16. John Frederick LEWIS, Gravür Baskı Tekniği, 19.yy., Yeni Valide Sultan Camii Gravürlerle Türkiye, Cilt II, 183.

Görsel 17. Funda ERKÖYLÜ Tarafından Sıraltına Çini Bünye Üzerine El Dekorasyonu Olarak Yapılmıştır, 80x80 cm. Funda ERKÖYLÜ fotoğraf arşivi

Görsel 18. Thomas Allom, Gravür Baskı Tekniği, 19.yy., Meddah Gravürlerle Türkiye, Cilt III, s. 199

Görsel 19. Ali Rıza Erköylü Tarafından Sıraltına Çini Bünye Üzerine El Dekorasyonu Olarak Yapılmıştır, 60x40 cm. Ali Rıza ERKÖYLÜ fotoğraf arşivi

Görsel 20. Thomas Allom, Gravür Baskı Tekniği, 19.yy., Said Halim Paşa Yalısı Necla Arslan, 159

Görsel 21. Funda ERKÖYLÜ, Tarafından Sıraltına Çini Bünye Üzerine El Dekorasyonu Olarak Yapılmıştır, 100x200 cm Funda ERKÖYLÜ fotoğraf arşivi.

Görsel 22. Thomas Allom, *Gravür Baskı Tekniği*, 19.yy., *Kapalıçarşı Gravürlerle Türkiye*, Cilt II, s. 27

Görsel 23. Ali Rıza ERKÖYLÜ Tarafından *Sıraltına Çini Bünye Üzerine El Dekorasyonu Olarak Yapılmıştır*, 100x140 cm Ali Rıza ERKÖYLÜ fotoğraf arşivi.

Görsel 24. Thomas Allom, *Gravür Baskı Tekniği*, 19.yy. *Sultan 2. Mahmut'un Boğaziçi'nde Yeni Sarayı* Gravürlerle *Türkiye*, Cilt II, s. 223

Görsel 25. Ali Rıza ERKÖYLÜ Tarafından *Sıraltına Çini Bünye Üzerine El Dekorasyonu Olarak Yapılmıştır*, 80x140 cm Ali Rıza ERKÖYLÜ fotoğraf arşivi.

Sonuç

Gravür çalışmalarında panoramik semt görüntülerinin yanı sıra önemli yapıların çizimleri, askeri ve dini törenlerin çizimleri, günlük yaşamdan görüntüler yer almıştır. Günlük giysilerinde çizildiği gravür eserler de vardır. Bunların çizilme nedenleri sadece anılar olmadığı, sanatçıların bilgi vermek istedikleri de anlaşılmaktadır. Osmanlı toplumunun yaşam şekli kültürleriyle ilgili merak edilenleri anlatabilmek için ayrıntılı çizimler yapıldığı da anlaşılmaktadır.

Gravür seramik ve çinilerindeki üretim türleri arasında duvar panoları, tabak ve vazo gibi seramik çini formlar üzerine sanatçılar tarafından çalışmalar yapılmaktadır. Günümüzde Türk hamamı ve Osmanlı Dönemi haremelerini konu alan gravür seramik-çiniler ve şehir silüetlerini konu alan panoların yapıldığı görülür.

Günümüzde maalesef ekonomik kaygılarla yapılan pek çok emeksiz, işçisiz seramik çini ürünlerde bulunmaktadır. Bu da el emeği olan seramik- çini eserlerin değerini düşürmektedir. Bunun yanında ise kültürel mirasımız olan seramik ve çininin değerini turistlerin bilmesine rağmen Türkiye de çok az bilinmektedir.

Sonuç olarak sanatçıların çizimlerinin sadece görsel beğeni için yapılmış eserler olmakla sınırlı kalmayıp, çizildiği döneme ait yerleşim şekilleri, yapısal özellikler, günlük kıyafetler ve mesleki özellikleri de belirttiği için gravürler tarihsel belge özelliğide taşımaktadır. Bu eserlerin günümüzde çiniye aktarılması kültürel zenginliğimizin yaşatılması, kalıcı hale gelmesi açısından değerlidir.

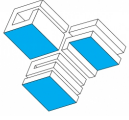

Öneriler

Türk el sanatlarının en önemlilerinden olan seramik ve çiniye, gravür sanatının uygulamaları yeni bir boyut kazandırmıştır. Kendine özgü biçim ve yapımıyla bu sanatı sonraki nesillere ulaştırmak, sanat eğitimi veren okullardaki öğrencilere seramik ve çini sanatını sevdirmek, değer vermelerini ve uygulayabilmelerini sağlamak gerekir. Klasik seramik çini sanatının ve yeni tekniklerinin yaygınlaştırılması ve topluma tanıtılması için bilimsel araştırmalara ağırlık vermek hedefimiz olmalıdır.

Kaynakça

- Arcasoy, A. (t.y.). Seramik Teknolojisi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Arslan Sevin, N. (2006). Gravürlerle Yaşayan Osmanlı, 1. Basım, Ankara, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınları.
- Akalan, G. (2000). Gravür, Ankara: Kale Seramik Sanat Yayınları.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi. (1986). C.VI. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Esmer, H. (2011). İşlevsellik Ekseninde Biçimlenen Baskiresim. 'Türkiye'de Baskiresme Bakmak' *Sergi Kataloğu*, Eskişehir: Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Erköylü, F. (2018). 18. yüzyıl sonu 19. yüzyıl başında yapılmış olan İstanbul gravürlerinin sır altı tekniğinde seramik ve çini bünye üzerine uygulanması (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bileşik Sanatlar Ana Sanat Dalı, Kütahya.
- Gülaçtı, N. (2011). Günümüz Kütahya'sında Seramik-Çini Üretimi ve Durum Tespiti, Sanatta Yeterlilik Tezi, Eskişehir.
- Gravürlerle Türkiye. (1996). İstanbul 1, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı.
- Gravürlerle Türkiye. (1996). İstanbul 2, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı.
- Gölönü, G. (1979). Kazı Resim, İstanbul: Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını.
- İşler, A. (2001). Başlangıcından Bugüne Türkiye'de Gravür, Karşı Sanat Çalışmaları, İstanbul.
- Küçüköner, H. (2012). Gravür Sanatı Tarihi Ve Modern Uygulamalar, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Kılıç, G. A. (2012). Yüksek Baskı Tekniği ve Türk Baskiresmine Yansımaları, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Baskı Sanatları Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Özsezgin, K. ve Aslier, M. (1989). Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi, İstanbul: Tıglat Yayınları.
- Sevinç, M (2012). Gravürün Çağdaş Türk Resim Sanatındaki Yeri, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu Sözlük I, (1988). Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay. S: 312.
- <https://blogs.princeton.edu/cotsen/tag/tarih-i-hindi-i-garbi/> Erişim Tarihi: 07.02.2018.
- <https://www.pinterest.es/pin/559361216195159705/> Erişim Tarihi: 30.01.2018.

<https://www.google.com.tr/search?q=antoine+ignace+melling+istanbula+giriş> Erişim Tarihi:
30.01.2018

<http://www.galerialfa.com/v2/gravur-galeri.asp?artist=4> Erişim Tarihi: 30.01.2018.

<http://www.lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=966&lang=TR&bhcp=1> Erişim Tarihi:
05.03.2018.